

Gudmund Jannisa: Timor-Leste in the world. BC to Independence

Detta är ett imponerande arbete med en oerhört detaljerad skildring av Östtimors historia.

Ett litet land i Indonesiens övärld kom att under några år att få en positiv och intensiv uppmärksamhet i hela världen. Dess ledarskap, representerat av ärkebiskopen Carlos Filipe Ximenes Belo, präst i Salesianorden, och den dåvarande exilledaren José Ramos-Horta, belönades år 1996 med Nobels fredspris; båda besökte vid det tillfället också Stockholm. Den speciella uppmärksamheten minskade väl med åren, men ett av olika bestående resultat av den internationella glädjeyran över vad som kom att uppfattas som Davids kamp mot Goliat är den svenska Östtimorkommittén. Denna grupp som huvudsakligen är verksam i Stockholm och utgivare av tidskriften Merdeka, har ju fortfarande intresserade medlemmar och en pågående aktivitet.

Ända från dess början har Gudmund Jannisa, universitetslektor i sociologi i Kristianstad, varit en aktiv medlem. Han skrev sin doktorsavhandling, *The Crocodile's Tears*, 1997 och därefter flera artiklar i ämnet. Nyligen kom hans stora bok (424 sidor) som skildrar Östtimors historia, och speciellt de dramatiska händelserna från 1970-talet och framåt vilka ledde till att landet blev självständigt.

Boken har ett kort men charmfullt företal som handlar om intrycken från författarens första resa, år 1973, till vad som då var den portugisiska kolonin Timor. När han två år senare fick kännedom om det blodbad, som Indonesiens invasion åstadkom, började han på allvar studera de politiska förhållandena, och därmed också Östtimors historia och dess plats i den indonesiska övärlden. Han redogör för ögonvittnesskildringar men refererar också historiska analyser och framhåller särskilt *A Bibliography of Timor* av Kevin Sherlock. Detta arbete blev, om jag har förstått rätt, utgångspunkten för hans nyss utkomna stora bok om Östtimor.

Det mesta av fräschören i det personligt hållna lilla företalet saknas emellertid i hans ambitiösa, kronologiskt författade monografi om Östtimor. Den består av en detaljerad historisk redovisning med få personliga synpunkter, överhuvud få avvikelser från den minutiöst genomförda beskrivningen av Östtimors politiska historia. Östtimors kultur t.ex. har inte fått någon plats i det här bastanta verket.

Men det ämne författaren har valt är viktigt: han redogör för den kolonialhistoria där till att börja med Nederländerna men sedan framför allt Portugal var huvudaktörer. Den indonesiska övärlden har rika naturtillgångar som lockat europeer, och det betydde att man utnyttjade, i värsta fall plundrade, såsom skedde med ön Timor. Boken koncentreras framför allt på de år

som började med en indonesisk invasion i december 1975. Den timoresiska armén, Falintil, gjorde ett tappert motstånd och organiserade också förnödenheter till folket. Men massiva bombningar och ett regelrätt krig dödade minst 200 000 timoreser, varav de flesta civila, av en befolkning på 680.000 personer. Detta kan inte betecknas som annat än ett folkmord. Infrastrukturen förstördes till stora delar vilket medförde svåra lidanden, framförallt svält.

Men motståndet inom Östtimor kunde aldrig utplånas, och förgrundgestalterna inom detta, särskilt då överbefälhavaren Xanana Gusmao, som ledde motståndsrörelsen Falintil 1979-92, får en viktig roll.

En av de många fasansfulla episoderna var massmordet i november 1991 på framför allt studenter; de hade samlats på Santa Cruz-kyrkogården utanför huvudstaden Dili. Händelserna observerades och dokumenterades av utländska journalister. I motsats till alla de föregående övergreppen blev äntligen sanningen om de vidriga förhållandena i Östtimor dokumenterad och känd i den övriga världen. Detta blev början till ett växande intresse för vad som kan betecknas som Davids kamp mot Goliat. En folkhjärte och symbolgestalt var Xanana Gusmao, som blev president när självständigheten utropades 2002.

En motsvarande roll spelade också ärkebiskop Carlos Filipe Ximenes Belo. Det är påtagligt att den katolska kyrkan hade en så avgörande betydelse för befrielsekampen. Man kunde ju tycka att detta är något självklart. Jag har erfarenheter av många resor i Centralamerika och jag har följt utvecklingen i Guatemala, Honduras, El Salvador och Nicaragua ganska nära. Jag känner igen skildringarna både av fattigdom, ja, ren misär, och av revolt. Frihetskämparna hade i de båda fallen otillgängliga bergsområden både att gömma sig i och att använda som utgångsplatser för kampen. Men det finns stora olikheter: en dominerande överklass som förtryckte de fattiga möter man knappast i fallet Östtimor. Och i Östtimor tycks den katolska kyrkan helt ha solidariserat sig med det fattiga folkets kamp för överlevnad. Den har knappast så djupa historiska rötter som i Centralamerika. Men det var, enligt vad flera timoresiska präster har berättat för mig, lätt för timoreserna att anamma kristendomen i dess katolska form. Katolicismen svarade för dem mot deras egen traditionella livshållning.

Jannisas oerhört väldokumenterade och detaljrika bok är sannerligen ingen lättillgänglig läsning. Frekvensen av namn på orter och personer är nästan sanslös. Språket är inte svårtillgängligt men litet torrt – det som tynger särskilt är den onödigt stora mängden av namn, främst på personer men också geografiska namn. Allra svårast för läsaren är de otaliga förkortningarna.

Visst finns det en förkortningslista, men den ska inte behöva användas annat än i undantagsfall – i Jannisas bok måste man ha den för ögonen hela tiden.

En enda liten karta över Östtimor, inte ens en helsida, och några få fotoillustrationer av genomgående dålig kvalitet bidrar inte heller till lättillgängligheten. Dessutom är boken illa bunden: mitt exemplar förvandlades mycket snart från bok till lösbladssystem. Gudmund Jannisa utmanar sina läsare; sällan har jag läst en mindre insmickrande bok! Det är verkligen synd. Ämnet är i högsta grad intressant och dessutom viktigt. En kolossal mängd fakta är inpressade på ett för läsaren mödosamt sätt. Detaljrikedomerna är delvis bedövande. Boken borde ju ha ett stort allmänintresse också för dem

som inte är specialintresserade av en avlägsen östat i Stilla havet med en miljon invånare. Det finns exotiska aspekter men framför allt en gripande historia av kampen för frihet. När man har fått läsa en så utförlig bok om Östtimors historia, har ytterligare en gripande skildring av mänsklig brutalitet och mänsklig storhet fogats till det viktiga historiska förrådet som inte kan plånas ut från medvetandet. Efter otaliga massakrer, svält och umbäranden, var ändå frihetslängtan alltid levande. Man kan inte säga att «slutet är gott», men hoppet dominerar ändå, till sist. Mödan att ta sig igenom Jannisas stora bok får ändå sin belöning. Den kunde djupast sett betecknas som ett frihetsdokument.

Ritva Jacobsson

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Icke-kommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> eller skicka ett brev till Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA.

Material som publiceras i Merdeka & ÖsttimorInformation kan också publiceras i <http://www.globalarkivet.se>.